

הזה את כל שאיןו "משלנו" למחיקה עולמית... כוחו חזק משליהם, הוא תכון וכישורי מהם: בוט ובלשון השתלט על דברי הימים – משרד, מכונית-שרוד – והם נותרו בשולים: קשיים, עומסי על פרנסה, נותרו להם רק הרטינוט... בין שני המהנות נותרת דזוקא מירקה, אחת משתי "הבנות", מעריצותיו ושרירותיו של קובנר בגטו ובעיר, העמknית בין שתיהן, הדוחיה. היא נקרעת – במכtabה לטסוניה, האשה שנברחה לרעה – בין האהבה גם למשה לרמן, גם לסוןיה), בין האמת היפה, ואולי אף המוסר הקפול, אשר משה לרמן מוליך אותו מזו כל חייו. האכזבה ברגע המבחן באותו בוקר נמהר – התפוגנות כל המתה, אידיאל הלחימה המשעיר "שיהתאדה" לפטע והיה ללא כלום – רודפת אותה ללא הרף: "מכל מורות המלחמה היהת זו המורה הגדולה ביותר שעברה עלי, שסופית בודאי לא תעבור לעולם". זהו אולי המשפט הכאב ביותר בספר הזה.

משתרבבת כאן פרשות-ביניים: סיפורו של חייםו ונפילתו של קיבוץ ניצנים בדורם וכנייעתו לצבא המצרי (בספר: מושב "שורשים" צפוף שנכגע, בכילול, לצבא הסורי). הלוחמים בניינים, בחלקים (גם ובקה ויוק), היו חברי המחרתת בגטו ולנה, אבל מן התנועה האחרת, ה"לא-נכונה". אבא קובנר ישב, כאמור, ליד שולחן כתיבת "דף קרבבי" במפקודת החטיבת, בשק הידעו שלו – העט – הוא קופט את רעיון, חבירו לנשך אך תמול, ומעמידם אל עמוד הקלוں בכתבו כי כניעתם היא ביוזן לאומי, כי פשע הוא להתרמר לאויב בקרב, אם "הכדור האחרון עוד נשם במחסנית".

האם מצא כך דרך ליקום בחבירו, אשר לדעתו אשימים הם – ולא הוא, המפקד – בכישלון המרד-של-היה, שם, בגטו? האמנס לא בוש לשלף את האמת ההיסטורית על חשבונות, ולבנות לעצמו את הילת הקדוש, הגיבור, מזך דרכיה על גוויות חבריו?

לבסוף נונתנת לו המחרתת, לקובנר, את "זכות התגובה", ולקראת סיום הספר מגלה ובקה את יומנייו מן הימים, השעות, הדקות האחרונות בחצר שבגטו.

על-פי עדות עצמו, הוא נקרע והתחבט בייסורי שאול בטרכט החוליט. ("אייל רק היא אמי מישחו שיכלוני להתחקל אותו באחריות!" כתב אז, וחזר ואמר בסוף ימי, בלחש...). החלתו הנוראה לוותר על

למלא את חברי המחרתת, ואף לא את כולם: רק את הלו שABA סומך עליהם, במחירות הסגורת כל השאר?

עובדה היא, שדווקא הם מצאו את דרכם אל החופש, לעיר, לאחר שהנאצים דילגו, מבלי משים, אילו, על מהבוא המפקדה... "על-פי הנסיבות אתכם", כך חיוו הנאצים, הוועמסו על משאיות כל הלוחמים שהתרכזו בחצר, דרווכים לרוב, בעודם ממתינים למצוא פיהם... אחת מאנמנויותיו של קובנר, זיהה, עד סימנה לנאים להוריד את אלה "שהועמסו בטעות", ולבסוף, על פתח מנהרות המילוט, ניצב הוא – אבא – וסימן בידו מי למות ומי לחיים...

ובכן, מי אתה מושה לרמן?

זוהי שאלת המוקד, והיא חזרה ומצבבת את עלילת ההוויה: לאחר בואו ארץ היה אבא קובנר מהר מאוד לדמותו מיתולוגית כמעט. במלחמות העצמאויות שמש "יפוליטווך" של חטיבת גבעתי, ולאחר מכן בנה לארץ שנים, בכתב ובאומר, את דמות המופת של מודדי הגיאוטאות, תוך ביקורת אכזרית על "הנחבלים במילנות", "ההמון כפוי הטובה שבגד באונגרד", העם אשר לא מריד.

מה זוכתו לבקר, שואלים חביריו-נגדיו, כאשר הוא עצמו, שטייף ופקד למורוד, בפטנס שגב כה, שנבר ברגע ההכרעה והתגללה כבלון רחਬ ריק וכ'גייג'ור של מיליס? מודיע התעלם – בדברי, בספריו – בכישרונו נורא של "האה הגדול", מזיכרונו רעדושותפיו הלוחמים? מודיע הפנה את גבו אליהם ולא שיתף את עצמו אפילו באבל הלוייתיהם? מודיע הרשכה זכרו של שימק, האחד-היחיד שירה בגרמנים כאשר פשו על הגטו, נהרג, וכו'... מהחק?

משתתפי עלילת ההוויה נחלקים כך לשני מחנות: הנאמנים – ואף סוגדים ממש (בדרך-כלל: "סוגדות") – לאיש ולכתבי, האמורים לעצב את מורשת המרד, ולהזכיר את נפש כל ילד ב"יליל-הסדר של העתיד", ולעולםם: המותסכלים, הנבגדים, היודעים כי במרקחה הטוב שיתק הפחד את תמיד מוכנים הם האפשרות האחורה לא ריקה מטבחם הלחוב. בין אבא קובנר פורה תהום: הם יודעים כי גברותו ריקה מתוון, הם תופסים אותו ואת נאמני כמי "מפיה" תרבותית-היסטוריה" שתפחיד ותשתקיק כל מי שייע Lager על "האמת האחת" של "שר ההיסטוריה" – אבא –

"ואמץ לבו בגברים – ערום ינוס ביום-ההוא"

דיבת אין בה קלון – عملת עינת,
ספר חמד, תשנ"ד

יהודה עציון

ה פרה של عملת עינת, **דיבת אין בה קלון**, הוא סיפור כמו-DIMONI המבוסס על תחקיר יסודי שערכה המחברת.

עלילת-ההוויה בספר נפתחת בבית משפחת באומל, ניצולים מגטו וילנה, כאשר רבקה, רעייתו של יוּזָק, פותחת במשמעותו צלב"ג גלילי האמת על דמותו, מעשייו ומחדריו (בספר: משה המחרתת בגטו, אבא קובנר בדבר לרמן). וושאן באומל, הבן, מתעניין בדבר מאזו היה התלמיד בתיכון, אך את הובלת מסע התחקיר נוטלת אחת נומה, עיתונאית בעיתון מקומי, אשר מז שראיינה את רבקה לא הרפה סס ממנה "דיבוק משה לרמן"... בתוך-כך נרקמות אפוא עלילת-ה עבר שהיא תכליתו של הספר: באמצעות עדויות הניצולים, חבריו המחרתת, נחשפים מראות הימים שמן הכניטה אל הגטו ועד כניעתם ללא קרב של הלוחמים, אשר אבא קובנר השביעם לא לכת צאן לטבח.

מה היה אפוא באותו בוקר בו המתיינו הכל להוראת הקרב של אבא, והוא לא באו? מודיעו אלם האיש ברגע הקובע! האם היה כאן כשליחנה גורא, פיק' ברכיים, או משה נורא ומצמר הרבה יותר: שיטוף-פעולה עם "החוות" כדי

יהודה עציון כותב בנושא הגות יהודית. בין היתר ראו מאמרי אור ועל דפי נקווה.

להויסף ונמצאות מיותרות, ואפיו גורעות.

★

ואולם הספר מעורר למחשבה דוקא בغال מה ש אין בו. נגלה כאן דרמה אונשית מדימה, אך מתוך כך חשפת חולשתו וריקנותו של מיטוס "הגבורה" מצדיו היהודי. אין כוונתי בזה שהמדובר בוילנה לא יצא אל הפועל. הבה נניח שבוצע, או הבה נדו בಗטו אחר, רשות,

למשל, אשר שם לא הוכיחו המנהיגים. ביוםינו הבודדים שבספר, גם בחיו הריאליים של קובנר, הוא ייחס לעצמו ולחביריו את משא דגל מקדי השם, המשך מורשת הלוחמים מדור-דור, מאז המכבים, קנאים מצדה, לחומיי בר-כוכבא; בהבדל מכויע אחד: אמונה חרואהן בוצר ישראל נעלמה. בלשונו: "לנו כבר אין אלהים למות על קידוש שמו, יותר לנו רק כבוננו היהודי".

מה היה אפוא עולם הערכי של מורידי הגטאות? על מה נסבה המחלוקות שבינם בין רוב מתנגדיהם?

יש לקבוע בפעם כי לא מגור מיהתום של מורשת ישראל הוא שפיכה בנפשם של המתדיינים בגטו, המודדים כתתנדיים, ולא מתרת ישראל, יבינה אץ שיבינו, גרוו את תורה חייהם. לא אלה ולא אלה. הלו אומרים: יש לעשות הכל כדי להציג חיים, והכל, לרבות את אבזן הכבוד; והלו אומרים: לא-כ-י, אלא עדיף מוות בכבוד על פני חי תולעים, נרמסים תחת מגפיקיהם של הנאצים. מה אפוא האמירה החרישית מאהורי המאבק הזה, על שתי פניו, בין אם זהו מאבק על עצם החיים ובין אם מאבק על כבודם? הווי אומר כי ההנחה החרישית היא שאנו זכאים לחיות כאן, בפולין, בLİטיא, ללא הפרעה, ועתה משקמים علينا חיות האדם להשמידנו, נחלקים אנו רק על הטקטייקה: האם לבסוף מהם אל הסדים והמלחילות עד עברו זעם, או לkomן נגדם בבקבוק, ברובה ובמקל, כדי שאף אם ימיתונו, לא ימות גם כבודנו.

ובאופן פרודוקסלי, עליינו להציבו על צד יתרון מסוים העומד דזוקא לזכותם של הסביבלים. גلت ישראל כולה, מחרובן ועד גאולה, הייתה מעין גשר בין מלכות מלכות. אם אין אנו באים לשבעון עם הגולים מודיע לא קמו והתנערו בכל רגע לאجل ולהיינאל, הרי מה שנוטר הוא השידרה וחוי הקיום, שהסתם, בגופו

לשונית, היא מצילה מפני וקוראת, וכך דבר מושה למן לראשונה על הדבר החשוב-באמת, לאחר שכבר נשתקה לעולם...

האם סייפקו יומניו לרבקה את התשובה, התשובה שלא קיבלה כאשר תבעה ממוני פקודה, בבורך הוא בא מפקדה, והוא רק כתב וכותב? אין לדעת. בין כך ובין כך עולה כאן, מתוך סבך נפשה ותהפוכות חיה של רבקה, מעין "אמת סובייקטיבית", אשר מוקפה הוא כה רב, עד שמרגיעה היא, יחד עם הקربה לאחוב הנערץ, את תסיטת הצורן בבירור העובדות...

★

חוויות החיים של הניצולים עם בני משפחותיהם ותיקעותם בין זיכרונות העבר לחיי היום מותוארת היטב. עם כל הכאב שבדבר, השובה גם החשיפה של ציבור ניצולים מסוימים, אף שבזודאי אין זה ציבור גדול, אשר (בדברי מירקה לעיל), לאו דזוקא האנשים מופיעים בבעיות חלומות... גם ידיעה זו ומסקנותיה חייבות להיכלל בחשובו נשנו. הוא לא דזוקא להניף את הרובה, ולהיממד עם כל "עכברי המאורות"; מה שחשוב עכשו הוא להרים את הדגל: לכתוב את מה שרואין כי יימסר לדורות, גם אם לא כך בדיקות היו לפני הדברים באמות...

הקרוב ולהסגור בשתייה את חבריו, והוא ידע שזאת החלטה אiomה, התבססה במידה רבה על קשרים שייצר עם הנאצים שלפל אחד, פריוקובסקי ("שרצ ביזב"), בפי קובנר: "צריך יהיה לסגור את פיו". איש זה היה לפחות, בשל עיליה פרטית מאוד, מן בלדר-ΜΤΩΝ, והבטיח כביכול בשם הנאצים ש"הפעם אין מדובר בהשמדה". אבל מחליט אפוא לא למזר, אלא להציל את "אנשי הקדש", לאחר מכן יקדיםו אל החופש יקדיםו את חייהם ליקמה בגרמנים. "העם" הוכיח ובגד. רק הלו, הנבחרים, זאים לחיים!

כאן רק נרמזת "תכניתו הגדולה" של קובנר (שמירקה כותבת עליה "שאסור עוד להעלות על השפטים"): התכנית הפנטסטית לאorgan נקמה המונית בגרמנים לאחר המלחמה. ירידת התכנית ("שישיה מיליון גריםים הרגונים!") נפרשת בספרו של חום שנבג המילון השביעי, אך מכל מקום הניסיון התמסס וכשל, ובידייען טושטה גם כוונת הנוקמים. מלכתחילה היה כאן אפוא מעין ויתור על המרד המידי, לשם נקמה בעtid. אך ויתור זה מושלב, כחידוש אשר צץ רק בסוף, גם בהכרה יהודית ומופתלת, שהעיקר עכשו הוא לא דזוקא להניף את הרובה, ולהיממד עם כל "עכברי המאורות"; מה שחשוב עכשו הוא להרים את הדגל: לכתוב את מה שרואין כי יימסר לדורות, גם אם לא כך בדיקות היו לפני הדברים באמות...

★

עלילת ההוהה מתפתחת אל שני חולמים שמקורביהם שומרים את מיתמת: יוזק משתגע ומאושפז, מפני שרבקה נוטשת אותו והולכת לשועד בחוליו את... מושה לרמן. נומה, ילידת הארץ, המייצגת את הרכיב הי"ישראלאי" שבසיפור ("מה לי ולשואה?") חשבה פעם, מצלחה מפי יוזק כי פריוקובסקי נמצא בקנדה ונוסעת לשם, אך אינה מצליחה להגיע לשיחה עם דמותו המסתורין הזאת.

רבקה סוגרת אכן את מעגל נטולי חייה ונפשה, למנ אהבתה לירמן בנטו, דרך נישואיה לירזק, לוחים פשוט ונאמן שנדחה לבסוף על-ידי לרמן, דרך יציאתה למלחמת ננד לרמן ליליאו האמת', ועד לחזרתה אליו בזקנתו, לחיה-יחד עם סוניה אשטו, שכבר אין מתקף. רק את מקום חבילת יומניו, ומכתביה של מירקה

רוחשים אלו להקרבתם, יש לקבוע כי אסור לנו להציב על קו רצוף אחד של מורשת ישראל את המכבים, את המורדים כנגד רOME, את מקדשי השם על המקדש בגליות, ואת מורדי היגיטאות. כי חזוןם של הראשונים, שעליינו עקדו ומסרו את חייהם, היה חיים גואלים של העם בארץן, אכן בברית עם האל אשר בחר בנו מכל העמים, נתן לנו את תורתנו וחיה עולם נטע בתוכנו. لكن, גם אם מסרו את נפשם בגלולה, הרי מתו גואלים; מותם מרוץ ומדעת העברים מגולות לאולה, ונTEMם בחיה העולם של נצח ישראל.

ואילו חזוןם של האחראנים נגע בטעותם עם "חזוןם" של כל העמים, דהיינו: הזכות לחיות בכל האלים, לאו דווקא בארץ נחלהנו אלא גם בוילנה ובורשה. אופייני הדבר כי מלכתחילה, בטוט ובירע, חינך אבא קובנר לחקמה יותר מאשר לבריחת-עליה אל הארץ, וגם כאשר בדיעבד הוא מתבלט משכומו ומעלה כמגשר בין האתוס של מרד הגיטאות לבין מלחמת העצמות, צפ' וועלה החשד דווקא בו, שהוא אין תוכו כבورو.

המורדים עמדו אףוא על נפשם כי-דים, ולא העמיקו לאரוג את מרד-הידייבד בנאים עם מרד-הלהכתיהה בנד בצר ואובי העומד בדרכו של העם העולה ומכברותו לחיים גואלים. כך הופך הכה-בוד שעליו לא ויתרו המורדים לכבוד אנושי-ירידא, הירואיכ כל-שיהא, אבל לא לאומי-יהודוי.

איש ישראל, בהבדל מכל גוי, הוא קודס-כל היהודי, ורק זה הוא אדם: יהודתו מגדרה את אדמיותו. כאשר יהודתו מגדרה את פיהם, כאשר הנפכים הדברים על פיהם, כאשר הנאמנות הראשונית נתונה לאחוות-עמיים, לסתוציאליים, או לכל "איום" אחר ולא למסורת ישראל, או כאשר היא נתונה ל"קידוש החיים" כשלעצמם, וגם גם חי טעם, נטולי משמעות הנאמנות והברית, יוצאים הדברים מגדרה של היהדות, ויכולים הם אמנים להיות מושא להערכתנו, אך לא להיקבע כמופת מהיב לדורות.

מסקנה כוابت זו עולה, כאמור, למקרה דבריו של אבא קובנר ביוםינו, כאשר הוא מנסה, תוך הדחת א'יה' ישראל החוצה, להציג את עצמו ואת חבריו על קו הרץ' ההיסטורי-ערבי עם כל קדושים האומה. אחירתו מעידה כי איננו ראוי לכך: והאסוציאציה עולה דווקא לכינוי אחר: "רק אין יראת אלוקים במקום הזה, והרגוגני על דבר אשתי". (אם שהיום נא

דווקא מושם שהמורדים התגלו בעצמתם היותר, בקשרם ליטול אחריות זיימה, דווקא לנו אין מנוס מלבדן על **תכנית** ומהותן של האחריות והזימה. תכונת אלה, אשר מצדן החיצוני ממין הגאולה הון, מה דין כאשר מנעו רוחותן הון משפטם ישראל הפנימית, מן הברית האמוריה להניע אותן, ומעורטנות מלובש ישראל החיצוני, אзор הגבורה של הדקות בחיה התורה?

והשאלות מנקרות: היכן היו מורי הדינות, המשמרות, הם ומוריהם, בכל השנים שקדמו להיסגורות המלכודת? מודיע לא קראו לעם ולעצם לצאת מארצאות המות אל ארץ החיים, מגולות לאולה, בטוט הנשימו ומישו הנאצים את מלאו פוטנציאל עמלק! הרי כל-עוד רצוי הנאצים "ירק" לגרש את היהודים ו"לטהר" את אירופה, יכול היה להירקם חזזה עם השטן, חזזה שאין כשר הימנו: פינוי היהודים לא-ארץ-ישראל, והוא כך מאבק ומרד בבריטים, אובי הגרמנים מביחנתם, ואילו דינים של המורדים נערך באופן שונה. אך בטרםacaktır, חייב אני להסביר כי בשום אופן אין אין דין במצב חסר המוצא, במלכודות המות האחרונית שסקרה על היהודים בטוט, כאשר הברורה היחידה שנותרה הייתה רק בין מותות למותות. בסוגות הצרה הזאת, יכולם אנו רקי להצדיע להם ולגבורתם. הדיון הוא נרחב יותר: בדרך כלל אין אדם קם למרוד כך לפטע, ללא רקע ומטען נפשי וחינוכי מתאים, שקיבל מנורוויו; וגם אם צעריהם היו המורדים והחלתו הבשילה רק בתוך התופת, עם התבגרותם בתוכה, עובדה היא כי מטען ומעשה המרד לא אפשר היה? היזנורת תמהיד בעליה דבר טוב אבל וולנטרי, כל הבא, ברוך הבא, ואפליו צועז הטבח לא שנייה זאת. העליה לא הפכה לחובה ולמצוה של הנשאר מאחור ראיוי מעתה לניפויה של הצלה וגאולה לאומית?

השאלה מחריפה עוד יותר משעה שמדובר בתנועות צייניות. מודיע היהת הקရאה לחיסול הגולה, בטרם יחשול היהודים, לעג ולקלס בפייהם, כשבוד אפשר היה? היזנורת ראתה תמיד בעליה את גורלם בידיהם, ללחות ולזיות, אפשר וצריך להפנות את השאלה: מודיע רק כאשר כבר מארח? מודיע רק כאשר כבר לא יכולה להיות למרד שום תרומה של

הציונות, וגם מונע עידוד וסיווע. כמוון, משעה שמדובר ביודים, בודאי מדובר גם על חי יהודים ועל כבוד יהודים. אבא קובנר גם משתמש בביטויים כאלה או בודומים להם, אך הדבר הנורא החוזר ונסתבר לאורך ספרה של عملת עינת, הוא ריקנותה של תנופת הלחימה של המורדים מכל תוכן וייעוד יהודי-דווקאי. תמיד נמשך העניין האנושי, אך איננו מוביל ומנחה. למורדים לא עומדת אותה "הגנה" – עלבה כל-חיהם הסביבלים, שאין – נבעך – מה לעשות כי זה דינה של גלות, להיחבא ב"מלינה" עד עיבור ועם או עד שנראה מה יביא לנו יום המחרת...
61

היהודים שմדור לדור, יהיו החיים דלים ושפלים כל-כמיה שהיה, הם הבונים ומקיים בגופם את הגשר שבין ההבטחה להגשמה. נס גדול הוא אפוא שלא התਪטו היהודים בכל הדורות, ולא נשחפו והתרבלו אל תוך מאבקם המקיים ומלחמות האומות, ולו גם במאבק לשיפור תנאים. הם התרכזו בחזון הרחוק, רחוק בעבר והרחק בעתיד, שינוי את משפטיו והתפלו כי ישוב ויפצע, תוך שתנאי סבל הגלות כמו "מחיליקס" מעלייהם, ודוווקא משום כך זכו מילויו יהודים לבוא ולהגיע איכשהו, ولو גם צולעים ופצעי נפש, עד קו הסיום של הסיטות הזה.

היהודים הסביבלים "ייצגו" אפוא את המסורת הזאת, אשר בדמתה ובכיסופיה דווקא נאמנת היא, אלא שם נאחזו בה גם בדור שפעמוני העליה והגאולה כבר צלצלו בו בעז, ומושלא נגענו, משכו עליהם את מידתו ואמתו של הדין... ואילו דינים של המורדים נערך באופן שונה.

אך בטרםacaktır, חייב אני להסביר כי בשום אופן אין אין דין במצב חסר המוצא, במלכודות המות האחרונית שסקרה על היהודים בטוט, כאשר הברורה היחידה שנותרה הייתה רק בין מותות למותות. בסוגות הצרה הזאת, יכולם אנו רקי להצדיע להם ולגבורתם. הדיון הוא נרחב יותר: בדרך כלל אין אדם קם למרוד כך לפטע, ללא רקע ומטען נפשי וחינוכי מתאים, שקיבל מנורוויו; וגם אם צעריהם היו המורדים והחלתו הבשילה רק בתוך התופת, עם התבגרותם בתוכה, עובדה היא כי מטען ומעשה המרד לא אפשר היה? היזנורת תמהיד בעליה דבר טוב אבל וולנטרי, כל הבא, ברוך הבא, ואפליו צועז הטבח לא שנייה זאת. העליה לא הפכה לחובה ולמצוה של הנשאר מאחור ראיוי מעתה לניפויה של הזאת על-ידי מדינת ישראל הדאית.

כמוון, משעה שמדובר ביודים, בודאי מדובר גם על חי יהודים ועל כבוד יהודים. אבא קובנר גם משתמש בביטויים כאלה או בודומים להם, אך הדבר הנורא החוזר ונסתבר לאורך ספרה של عملת עינת, הוא ריקנותה של תנופת הלחימה של המורדים מכל תוכן וייעוד יהודי-דווקאי. תמיד נמשך העניין האנושי, אך איננו מוביל ומנחה. למורדים לא עומדת אותה "הגנה" – עלבה כל-חיהם הסביבלים, שאין – נבעך – מה לעשות כי זה דינה של גלות, להיחבא ב"מלינה" עד עיבור ועם או עד שנראה מה יביא לנו יום המחרת...
61

קשר בין המשגים המבצעיים בתכנונו ובשדה-הקרב לבין התתראה שנתן אמי'ן לקרהת המלחמה.³

הטייעון המרכזוי ביותר של זעירא הוא שאמ'ן עשה את המוטל עליו בעניין התתראה. מי שהיה ראש אמ'ן האשימים את משה דין, שר-הבטיחון, ואת גולדה מאיר, ראש-הממשלה, באחריות אישית להערכה השגויה של המידע ובהתאם על גורל מדינת ישראל בתוצאה מכ'. לדברי, טעו אנשי הצבא שנערכו למלחמה בצרה שנוויה בתוצאה מסוילות, שהתמכחו מלה רק במלחמה עצמה.⁴ עוד הטיח זעירא האשומות חריפות ביותר נגד המדינאים על האווירה שהשליטו במדינתה. "روح התקופה" אשמה, לדעתו, במחדלים רבים.

חשיבות הדין הציבורי⁵

ב עקבות הביקורת על הדוח החקלי של ועדת אגרנטט.⁶ אמר בינוי 1974 מאיר שmag, שימוש או כיכון המשפטים למשילה, כי אין בכוכנותו להגביל את הדין הציבורי בנסיבות מיוחדות שונות, כולל הנפצעים טרם נושא עירא. אולם חיסיון זהה אין יכול להשביר מודיע נמנעו עד כה מהחקור את האירועים, ומלתחקר את הגורמים הראשיים בפרש התבדל המודעינו בתשל"ד.

זעירא טען כי לא היה מחדל באמ'ן. אדרבא, לדברי, האגר הגיש למנהיגות הצבאית-ביטחונית ולראש-הממשלה את כל המידע שאסף בקשרו ובבעוד מועד, והבהיר שכוקלה להיות סבירות (אמ'ן, נוכחות), כי כוונת העربים למלחמה.

יתר על כן, הוסיף זעירא, הגורמים המדינאים לא ייחסו חשיבות יתרה למידע רצוני, ונפסלו דברים שהציגו הצבאי רובו, והציגו התיר לפרסומים. לעומת זאת בתקופה זו, רשות השירותים הצבאיים מעריכי העיתונים בישראל לא נסותה להציג את החומר הכספי לפرسום. לדברי אלוף גזית, "היתם מוכן לשלים סכום כוה [מיליון לירות שטרלינג] עבור דוח דומה על צבאות ערבי...".⁸

הדו"ח הסופי של ועדת אגרנטט מתח ביקורת חריפה על העיתונות, על שהפריעת לעובדות הוועדה לאחר פרסום הדוח

³ שם, עמ' 227-221.

⁴ שם, עמ' 5.

⁵ בימיים פורסם דוח ועדת אגרנטט כמען בשלהותו, ומוצג לעין החקל בארכיו צה"ל בגביעים. ממה שפורסם עד כה נראה לי, כי אין חישות תחת השימוש; אולי רק התמונה קשה יותר בפרטיה.

⁶ תל אביב: עם עובד, 1974.

⁷ יעקב קימר, "משמעות העיתונות – בעולם של תמורה וחירות", *בספר השנה של העיתונאים* 34 (תל אביב: אגודות העיתונאים בתל אביב); זעירא, עמ' 46-43.

⁸ אבנر בר-און, *הסיפורים שלא סופר*, יומנו של הגזע הרואש, ירושלים: עידנים, 1981, עמ' 256, 268-267, 260.

המפקד אינו אחר, הוא מתעכבר

מלחמת יום כיפור – מיתוס מל מציאות,
אלי זעירא*
הוציא ידיעות אחרונות, 1993.

אבייתן בן-צדך

ה חיסיון שהוטל על דיווי ועדת אגרנטט, שקרה את אירועי מלחמת יום-כיפור, מען זה שנים דיווי רציני בנסיבותיה, שככלו הדחה פומבית ראשונה של מפקדים בצה"ל עקב **תקופות** במלחמות. מאז שפרסמו ממצאי הוועדה, ורק חלום הקטן בגלוי, מופיע הקטרוג על הוועדה בחוגים שונים, והגולה וחורבנה.

ביד רועדת אני מעז לקבוע שams הניגוד בין "שואה" ל"גבורה" מתמחה בכך שלדידים של הנאצים צריך היה להרוג כל יהודי שחי באירופה, ולדידים של המורדים היו חי הגולת כבדים להיאבק עליהם, על אף ועל חמתם של הנאצים, כי אז אויב לנו. בצוותנו הנוורתי, אין כוח בנסיבות ה��ית והמתנכרת, אין כוח בנסיבות הגבורה למתוך את הזועה, ובוודאי שאינו יכול לחסן ולהחל את יכולתו לעמוד מול אבחנת חרבי נספת העולמה להיות מונפת על בני-ישראל הדבקים בחיי של גולת גולות, ואף מקימים שט, בושינגטון, מוזיאון לכבוד המתים, תוך שהם ממשיכים והולכים בדרךם...

רק בארצנו היudeה, רק כשהתחשול הגולת וייאסף אליו, רק כתשתתפות לשאת שם איש-ישראל, רק כתשתבוא לנו עת מנוחה מן האויבים שביב, והעם, נאמן בבריתו עם איהיו, יעצב כאן את חייו הממלכתיים הגאולים, יגע זמנו של הבירור הגדול: מלחמת ההכרעה הtotality שבין ישראל לעמלק. בירור זה יורד אל נימי השרשים של בחירות ישראל וועלה עד צמרת האмир של תכלית קיומו ויעידינו, והוא-הוא הניגוד הרלונטי אשר עוד תידרש לנו בו גבורת דורות. אל בורה זו – הפטו של כל מערכת הערבים של מדינת ישראל דה-היא, עליינו לדורך את חניכינו כקש, ולמתוח את נפשותינו כמיiter.

ללמד בני יהודה קשת, הנה כתובה על ספר הישר ■²

בדוים, מניח אני כי צדקה המחברת בכך שלא שמה בפי קוברו שום אזכור לימים הנוראים,ימי הדין, גם כאשר הוא כותב ביום ב' בתשרי...).

אולם כאמור, אין עניינו רך בנפהולי חיהם של אבא קובנו, נאמני ונבגדי, וגם מניחים אלו כי רובם ככלם של המורדים, זכינפלש היו; וא-על-פיין אין מנוס מניות כואב של המטען הנשמי הפנימי המולד את המעש, דוקא משום שמעשה המרד, תוך טשטוש המערך הערבי-פנימי שבבסיסו, נקבע כמיתוס יסוד במדינת ישראל דה-היא. בכבוד, אך بلا חופה, עליינו לבחון את המיתוס הזה, האמור לאין ולהמתיק, כביכול, את תאומו המפלצתי והאיס, השואה, אשר גם טבעת, (כאיilo רק איזו סופת הוריקן השוללה שם), מUIDה על כל הבנת המשמעות שלטבח הגולה וחורבנה.

ביד רועדת אני מעז לקבוע שams הניגוד בין "שואה" ל"גבורה" מתמחה בכך שלדידים של הנאצים צריך היה להרוג כל היהודי שחי באירופה, ולדידים של המורדים היו חי הגולת כבדים להיאבק עליהם, על אף ועל חמתם של הנאצים, כי אז אויב לנו. בצוותנו הנוורתי, אין כוח בנסיבות ה��ית והמתנכרת, אין כוח בנסיבות הגבורה למתוך את הזועה, ובוודאי שאינו יכול לחסן ולהחל את יכולתו לעמוד מול אבחנת חרבי נספת העולמה להיות מונפת על בני-ישראל הדבקים בחיי של גולת גולות, ואף מקימים שט, בושינגטון, מוזיאון לכבוד המתים, תוך שהם ממשיכים והולכים בדרךם...

רק בארצנו היudeה, רק כשהתחשול הגולת וייאסף אליו, רק כתשתתפות לשאת שם איש-ישראל, רק כתשתבוא לנו עת מנוחה מן האויבים שביב, והעם, נאמן בבריתו עם איהיו, יעצב כאן את חייו הממלכתיים הגאולים, יגע זmeno של הבירור הגדול: מלחמת ההכרעה הtotality שבין ישראל לעמלק. בירור זה יורד אל נימי השרשים של בחירות ישראל וועלה עד צמרת האмир של תכלית קיומו ויעידינו, והוא-הוא הניגוד הרלונטי אשר עוד תידרש לנו בו גבורת דורות. אל בורה זו – הפטו של כל מערכת הערבים של מדינת ישראל דה-היא, עליינו לדורך את חניכינו כקש, ולמתוח את נפשותינו כמיiter.

דבריו אינם משכנעים. אגב, כיוון שיצא בחריפות רבה כלפי כל כך נגד הוועדה ונגד כמה מהביבה, לא ברור מודיע שמו טיענו חשוב, שיכול היה לסייע לטיעונו בדבר איפה ואיפה ביחס הוועדה למדינאים ולמצביים. בדוח החקיקי שלו (1 באפריל 1974) קבעה ועדת אגרנטו:

חקרנו את שר-הביטחון וגם את ראש-הממשלה, שמא השפעה על החלטותיהם בעניין גיש המילואים העובדה שבסוף אותו חדש היו כיריות להתקיים הבחירות לכינס. שניתם הוכיחו זאת מבריתם של אמנים שלא עלה על דעתם לשים שיקולים מפלגתיים מעלה לחותם הממלכתית בעניין חיוני זה [הדגשה שלי – אב'צ'].¹¹

זעירא הביא את הקטע הזה בספרו, אך לא טיפל בו כדעתו. להערכתי, רק משקיף תמים, שלא היה לו כל קשר עם המציגות הירושאלית, היה יכול לקבל טיעון כה צדוקני של פוליטיקאים, שהיו בעיצומו של מסע בחירות בסיסמה "מעולם לא היה מצבנו כה טוב", כי הבחירה, שהיו אמורים להיערך ב-31 באוקטובר 1973, לא היו נגד עיניהם תמיד בימים הנוראים ההם – שלושה שבועות וחצי לפני הבחירות.¹² והרי היו אירוחים במלחמה הבחירה זו בלתי-חולמת, ואין צורך במסה שאפשר להשברים אלא רק על רקע מפלגתי.

לסיפורים טעוניים נגד ועדת אגרנטו קבע זעירא, כי כל שלוש טעונייה נגד "חסרות אמת ונטולות יסוד", והחמלצה להציגו מותפקידו הושתנה "על בגין קלים חסר כל יסוד".¹³ לדעתו, הן נבעו מרצון לגולל את המחדל על כתפי המודיעין במקומות על כתפי המנהיגים.

לשיט מה היו צירcis, לדברי זעירא, "להיפיל תיק" על הצבא בכלל ועל אמי'ן בפרט; מי שהייתה בראש הציבור, כי זה העשיה "על מנת להצדיק את שחרור המדינאים, נבחרי הציבור, מכל אחריות, עליידי הטלחה כולה על קצין הצבא",

¹¹ שם, עמ' 260.

¹² זעירא ציין בספרו, כי השיקול למנוע פיקעה ב指挥 וענין של דעת-קהל נזכר בדיונים אצל שר הביטחון ביום שישי יום ה-טחות (1). הוא ייחס זאת ל"روح התקופה", כולם לשאננות של אותם ימים ולollow המופגן בערביהם (עמ' 141-142 ואילך).

לעתם זאת, הזכיר את הבחירות כשיקול של המדינאים, וביקור דין, לעיליה נגד אנשי הצבא ונגד אנשי אמי'ן. (עמ' 148).

¹³ זעירא, עמ' 241-242.

במתק"ל בשנת 1964, ומונה לראש אמי'ן שנה לפני המלחמה לאחר שהיא נספה צה"ל בשינגטונ, יכול להסביר, כמובן, כיצד השפעה "روح התקופה" על התנהגות פקודי – אנשי אמי'ן, ובעיקר, נשמה פרטומים חסרי-אחריות שהפכו דרישות חינויים של ביטחונשדח ושל ביטחון המדינה. בדעת מיעוט, קבע דיר יצחק נבנצל, מברך המדינה, כי לעומת הנק בפרסומים, יש לשקל את התרונות של חופש הדיבור ושל חופש הביקורת, ו"ומוטב, שהחברה בינהם תהיה לטובה חופש הדיבור...". ובכלל, לדבריו, איסור הבדיקה היא גורה, שהכיבור יתקשה ללמוד בזה.⁹

דיקון מפקד

יוקנו של אלף (מייל) אליו זעיראcadmus מבירק, חד-抿ט ואמצץ עלה בבריר ומרק הקירא. ניתוח הוויה הביטחונית עבר מלחמת יוס-כיפור בספר מלמד, כי זעירא נותר מפקד מבצעי, הבקי היטב בתורה הצבאית. עט קולח – אמרנס מරחיק של עשרים שנה – הבHIR את הטעויות שעשתה ההנגה הצבאית-ביטחונית מיוני 1967 ועד אוקטובר 1973, בהכנות מדינת ישראל וצה"ל לקראת המלחמה הבאה. מלחמה זו באה, וטרפה את כל הקלפים.

לעומת זאת, לא כל כך ברור אם בעשר שניםתו באמ'ן נדבק בזעירא במשך מהו מהחידיק המודיעיני. ככלומר, אם בгиומו שלו נמהלו מעט ספקנות, קטצת חוסר ביטחון, יושר אינטלקטואלי, דבקות באמונה עד שלא יושכנע אחרית והרבה סימני שללה. לא כל מפקד ולא כל איש מהות מתאים להיות איש מודיעין. יש לאנשי המודיעין שפה, שפט-גוף ואפיקו הססנות מסוימת. לא תמיד הם יכולים בתלים, ובוואדי שלא יוכל לתעד את דעותיהם למשטר ביארי של הכרעה בנוסח קרלא/מתק את המיוון. לא מעת פעמים חמישק בין אג'ים לאמי'ן הוא מישק מלא ייסורים, כיוון שהמודיעין, בוגיון לחייטים ובים של האג'ים, הוא "מלךת האולוי". הספר אינו משרטט קווי מותאר רכים אלה, של הססנות מותלבת, בדיקונו של זעירא. אדרבא, ניתוחיו המושחים מצמידים כל סיכוי לערער. דיקון מפקד, שהגיע למודיעין עם הילה של מפקד קורי לآخر שהיה מח'יט הצחניים וראש מחלקה המבצעים

⁹ קיפר, שם.

בשנים הרבות מאי'ן פרסום הדוח החקיקי [הגלוין] של ועדת אגרנטו היו אליו פניות רבות מצד ידדים, אישי ציבור, עיתונאים, לפרסום את תגובתי ולכללות את האמת. לא עשית זאת, משומש שידעתי כי כדי לנפץ את המיתוסים שנוצרו, יהיה עלי להביע במסמכים, ואותם החלטתי – מטעמי ביטחון המדינה – לנזרו לפחות עד שייעברו 20 שנה.¹⁰

מעיון בעדות הרמטכ"ל בועדת אגונט מתרBOR, שהוא סמך על חיל האויר כגורם מרכזי בבלימה, יחד עם הכוח הסדרי... הוא אכן יוצר את הקשר החגיגוני הבורר בין דרישת חיל האויר [לחקצות לו זון להשמדת את המתקנים נ"מ] ... לבין הפעול היוצא מדרישה זו... שאין מי שיסיע לכוח הסדרי ושאן מי שיבלם את גישות השירות של האובי... [לעומת זאת], ה索רים והמצרים... הבינו היטב את משמעות השינוי שיצרו מערבי הטילים קרקע-אוויר, וכוכנו את מחליהם בהתאם לכך...¹⁸

קיים יכול צוירא קבוע, כי יתכן, שחיל האויר לא יוכל היה להתגבר בנסיבות על האיום בטילים נ"מ. "הבטיחון המוחלט", שיחסול סוללות הטילים קרקע-אוויר הוא רק עניין של זמן, ככלומר יום, יומיים, שלושה ימים", כתוב, "לא היה לו על מה להתביס – לא מבחינה אמפירית ולא מבחינה טכנולוגית..."¹⁹

שאלה דומה יכולה לצוירא לשאל גם בתחום אחר – ההגנה נ"ט, שוטר על עצם צבאות סוריה ומצרים ושהקוו את אונו של צה"ל. אך הוא טיפול בסוגיה זו מעט מאד. לעומת זאת, ציין את דלות הכוח הארטילרי הישראלי מול ריכוזי הארטילריה הערבית.

כיצד לא הוכנו כוחות היבשה לעימות עם הטילים נ"ט ועם הארטילריה של הערבים? כיצד חשבו להתגבר על היתרונו הכספי ועל היתרונו האיכותי בתחוםים הללו? כמובן, הסינרגיות בין ההפתעה האסטרטגית לבין ההפתעות הטכניות טקטיות באוויר וביבשה יכול להסביר הרבה מה שארע בשותה-הקרבר בתשיית תשליך. לדברי צוירא, הביאה לכך תפיסה פשנטית ומזולצת באובי, שהניבה היררכות בייחסיו כוחות מדינים לרעת ישראל להגנת סיינ ולганת רמות הגולן. "ההימנעות מגויס מילואים... [גבעה] מגורם אחר למורי: הבטיחון המפזר בכוחו של צה"ל באותה תקופה";²⁰ או במקרה אחר:

כפי שחתתי אז, לפני יותר מעשרים שנה, גם היום... נראה לי, שהמופקדים על ביטחון ישראל פעלו כמהמרים, לא קלוקחי סיון חשוב.

לכן, החלק המעניין ביותר בספרו, לטעמי, אינו עוסק בענייני המודיעין, אלא דווקא בנדבך השליishi של תורה הביטחון הישראליית, הלחימה עצמה, כדי להציג להכרעה.

והוא חוזר על הרעיון לאורך כל ספרו תוך שכמו עכום.¹⁴

криיסת תורה הביטחון

ת על שלוש אשיות: התרעה, התרעה ונכראה, דווקא במהלך הלחמה ששתה-הימים, שהפכה את המלחמה לTESHOVA היחידה של העربים למצוקתם. זיויאת תיאר זאת היבט:

שחרור התعلاה ופריצת קו בר-לב הפכו לשאייפות הלאומית המצריות הראשונות במעלה בחשיבותן ובדחיפותן. הדבר הוכיח לא אחת... [ו]לא הייתה שום סיבה לפkapk ברצינות ה策劃ות האלה. אפשר היה לצפות מראשה-הממשלה, שתבין זאת, ולא שתאמר בעניין כיבוש התעלה על-ידי המצרים, מה זה ייתן להס!¹⁵

הנדבך השני של תורה הביטחון, התרעה, קרס, לדברי ועדת אגרנט, בין כסיה לעשר תשלי"ד, ועד הימים מטרידים קולות קritisטים את המיערכות. זיויאת רשות באחריותו לкриיסת הנדבך הזה, או ליתר דיוק, בגרסתו לחילוק בקריסת-כיביל. לטענותו, ניתנה התרעעה מספקת למלחמה, אך גורמים מחוץ לאמיין, קרי המנגנון הצבאי-הבטיחוני וראש הממשל, לא ייחסו לה חשיבות ראותה. נראה לי, כי המודיעין – וההתרעה – יקרים כל אימת שייאלצו להכירו בשאלות ביירות, ואירועי תשרי תשלי"ד ממשים זאת. אך בתר-תשורי תשלי"ד, ובעיר, הבחירה שבפתח, הוכיחו את אנף המודיעין, את אלוף שמואל גון (גוריודיש), אלף פיקוד הדרום, ואת תא"ל פנחס להב, דובר צה"ל, ל"אשימים" במחדרי המלחמה, שעירים לעוזול של מערכת הלחימה, אחד הנדבכים המרכזיים של תורה הביטחון [הישראלי] קרס. מרובה הצער, כמובן, קרס בדממה דקה, שכן איש מקברניטי מעוכת הביטחון לא שמע את הקritisיס, ואם שמע – לא הבין את משמעותה...¹⁷

ובמקומות אחרים:

... חיל-אויר הוודע מפורשות לקובניטי מערכת הביטחון, עוד לפני פרוץ מלחמות יוס-כיפור, שהוא לא יוכל להפנות את משאביו... לא לסייע לכוחות היבשה] לפחות במשך 48 שעות הראשונות של המלחמה [שיוקדו להשמנת המערכים נ"מ] ... פירושה של הודיעת חיל-אויר היה ברור – אחד הנדבכים המרכזיים של תורה הביטחון [הישראלי] קרס. מרובה לא שמע את הקritisיס, ואם שמע – יוס-כיפור, שלו ושל אחרים, המודרך להאשים במצוות אנשים מלומדהῆ מה שאירע. יתר על כן, בספרות על מלחמת המודיעיני (שאון ספק, כי היה, ולא משל הוא) מככב ברמה, ואورو מעמעם את האורות האחרים הבקעים מהמלחמה, ומפריעים ללמידה אותה ואת נסיבותה.

¹⁸ שם, עמ' 42-41

¹⁹ שם, עמ' 59-60

²⁰ זיויאת, עמ' 155

¹⁶ שם, עמ' 32.

¹⁷ שם, עמ' 30. בעמ' 34 בספרו קבוע צוירא כי הודה נסירה "חדשים רבים" לפני המלחמה.

¹⁴ שם, עמ' 170, 235.

¹⁵ שם, עמ' 16.

שריון והרמטכ"ל לא לגיים איש. כי אם אין סיכון, מה הבהלה?
³⁴
מה בוער?...³⁵

המודיעין במלחמה

עירא נתן לאגף שבפיקודו ציונים גבוחים במילויו על תפקודו במהלך המלחמה, אלא שקשה להבחין בדבריו באיזה קטע מעבודת המודיעין הוא זו. האם הוא זו במודיעין האסטרטגי והמדיני שענינו איתור תהליכי יסוד והבנתם, או במודיעין מודיעיני וטקטני, שנועד לסייע לעוצבות, לזרוע האויר ולזרועים בתכנון מבצעיהם?

ברור לעירא, כי במלחמה אחרת היפלו תיק על אמרץ, כדי להעביר את נטל האשמה אליו, ולהסתיר את אשמת שריה-ביטחון לכישלון,³⁶ لكن הדגש מול כל המקטרגים על אמרץ, כי האגף החיג תמון מצב מדויקת של המבצע בשתי הוצאות כבר ב-3 באוקטובר – יום העצמאות.³⁷

הצלחת ההונאה הערבית, שנתרפה בחוטים גסים מואוד, כפי שאנונו יודעים בדיעדן, מלמדת כי למרות הכלל, בתחום המודיעין האסטרטגי לא היו לאמרץ הישגים גדולים בתשליך. יתר על כן, לדבריו זעירא, שלוש עובדות חשובות במיוחד נמשטו מודיעינית המודיעין הישראלי, או שערכו הומעת בזמןו:³⁸

- מפגש סורי-מצרים באכלסנדריה ב-21-23 באוגוסט 1973, לתכנון המלחמה. בשיבה זו הוסכם על מועדים אפרשיים לפרוץ המלחמה.³⁹
- מפגש של הנשיא סאדאת עם פייצל, מלך עבר הסעודית, באוגוסט 1973, כדי לתאם – לדברי אחמד זאקי ימני, מי שהיה שר-הנפט הסודי – את הפעלת נשק הנפט כאשר מצרים וסוריה יתקפו את ישראל.⁴⁰
- מפרק של עשרים שנה, ולאחר המלחמה, טעם זעירא בספריו כי שתי הפגישות, שהתקיימו חודש וחודש לפני יום העצמאות, הן הסימנים הבורורים ביותר, כי אכן בכוונתו "חולול-לבני" באפריל-מאי 1973,

³⁴ שם, עמ' 177.
³⁵ שם, עמ' 234, 173, 164.
³⁶ שם, עמ' 213.
³⁷ שם, עמ' 126.
³⁸ שם, עמ' 121-120.
³⁹ שם, עמ' 125-124.

בסטיו ("במחצית השנייה של הקץ").⁴¹ באוטו הקשר תמה מודיע הוריד דין את רמת הכוונות בצבא בזמן שהורה להICON למלחמה. ההסביר הפשט יכול להיות הסמכות למערכת הבהירות, אך זעירא העדיף לעליו את השאננות.⁴²

בציינו את "روح התקופה", הדגיש זעירא את המשגים המڪצועיים בהכנה ללחמה, שנבעו מאי-הבנה מڪਊית ומשאננות.⁴³ הוא הזכיר, כי מיד אחרי המלחמה ציין שר-הביטחון דין, כי המשגה הישראלית במלחמה היה איה-הכנת די כוות; ככלומר, איגיותם די מילאים לקראותה.⁴⁴ לעומתו, ייחס זאת זעירא לשאננות ולזולזול באובי, שגרמו לחוסר דאגה ונכח פערו הוכחות.⁴⁵ יתר על כן, לדבריו, השאננות והיבתו העצמי המופרים הפתיעו את עם ישראל, וכן הוא סבור שההפתעה באוקטובר 1973 הייתה של עם שמניגוינו לא הינה אותו ללחמה הקרובה.⁴⁶

האם ניתן ליחס את מה שאירע בגולן רק להערכה מוטעית אוזחות יחסית הכוונות בגולן, שעניינתן היה לתקן על נקלה, עליידי גישות שתי חטיבות שריוון ביום שני, חמישה באוקטובר,⁴⁷ או שמא הגדרתו כי התפיסה שנויות של ההנהה, שהכילה את צהיל בסיני,⁴⁸ נכונה גם לגבי הגולן?

לדברי זעירא, ביום העצמאות, או יותר כשהתחילו המצריים והסורים בהכנותיהם הסופיות ללחמה/טורגיל, אמר דין למפקד חיל-האויר כי "יאנו חוזה מלחמה בענין הנרא לעין",⁴⁹ וזה למרות שהנחה את המטכ"ל להICON ללחמה כבר בסוף הקץ. יתר על כן, בדין עם הרמטכ"ל בשעת ה-17 בחותם 10, כאשר כבר הייתה למתדיינים ידיעה ברורה (שהגיעה דרך "המוסד"), על מלחמה בשער, בבו צהו המתדיינים חמש שעות על יוכחו סrok כמה כוחות לגיס (אמנם, המשתתפים הוטעו לחשוב שהמלחמה תפרוץ 14 שעות אחר כך, ולא כעבור 10 שעות, אך אין לכך כל חשיבות).

... [כאשר] יש ידיעה על מלחמה שעומדת לפרוץ... בינו-תים [ח��] ...

זה היה הימור, שנבע מ"רוח התקופה"...[נ]מלטי-שים של מקבל החלטות...²¹

זעירא ציין עוד, כי במלחמות יוס-כיפור וועוד לפניה הרגלו בצה"ל משלגים מקצועיים קשיים.²² צירופם הסינרגטי עם יחס של "זלזול וביטול" כלפי יכולת האויב.²³ ועם "ערפל בתפיסה האסטרטגתית" והימנעות מתמדת של הנגativa הצבאית מהכרעות.²⁴ יצח, לדברי, את המטען לכישלון.

לטעמו, הטעות הראשונה של ההגנה הצבאית-ביטחונית הייתה החלטתה להן על קו המים בגורות סיני כאשר יחש הכוחות, גודל החזיות ואורך הקו לא אפשרו זאת. טעותה השניה הייתה חוסר הבנה לשינויים בזירה האוירית. אך המחדל, אליבא דזעירות, היה מנהיגות-פיקודי: הימנעות מהכרעה בסוגיית הנטת טמי. כך זולל "קו בר-לב", כיון שלאור הפיקוד שרון התגנד להגנה קשיחה, אך לא הוקם במקומו מערך נייד להגנת קו התעללה;
וחרמטכ"לים (חיים בר-לב עד 1972, ודוד אלעזר אחורי) העדיפו להתעלם מהויכוח בין התפיסות.²⁵

השאנות

רגע אפשר לשוכח שזעירא היה למנ תחילת שנות השישים, ובעירק עם קידומו לדרגת תת-אלוף, מוהוקבים את המדייניות הצבאית של ישראל ומבצעיה, ולא אסטרטג-של-קורסא, שלא היה לו כל קשר לאיורים ולבבלת החלטות. לפיכך, כל ביקורתו על חביר המטכ"ל הנה גם בקשרו השהוא מעלה, והוא הדין גם בנושא הנוסף שהוארה האויריה בארץ ובמערכות הביטחון, שלא אפשרה הכנים של אמת ללחמה.

זעירא לא טרח להיזק לבחירות ולשען הפנימי בישראל כאשר תהה מודיע חתירו משה דין, שר-הביטחון, וראייל אלעזר, הרמטכ"ל, לאלוור אריך שרון, אלוף פיקוד הדרום, לפרש מהצבאה בראשית הקץ כאשר הנחיה ש-הביבוחון למטכ"ל הייתה להICON ללחמה

²⁶ שם, עמ' 107, 108.

²⁷ שם, עמ' 222, 216.

²⁸ שם, עמ' 155, 59.

²⁹ שם, עמ' 215.

³⁰ שם, עמ' 217.

³¹ שם, עמ' 218.

³² שם, עמ' 69.

³³ שם, עמ' 204.

²¹ שם, עמ' 56, 54.

²² שם, עמ' 59.

²³ שם, עמ' 58.

²⁴ שם, עמ' 64.

²⁵ שם, עמ' 70-71.

המודיעין את האשמה של יוסי כיפור... היכלון ביוסי-כיפור הוא לא של המודיעין...⁴⁹

אם כך, ראוי היה שיאיר את עינינו לפתחו של מי יש לנו את היכלון, שכיווע נולד יותם מלכתיה? עירא גלל, ובצדק, את היכלון למקומם הרואיו: הינה הצעה הצבאית וההונאה המדינית, שהודיעין הצבאי הוא אך אחד מכל' השרת שלה.

הסובייטים, למשל, הוטעו עד יום ה-ע' פחות 2; אז התעתשו, והחלו לנפנות בהלה את משפחות ויעזיהם. הפינוי הזה הדליק בישראל "אור אדום", ושינה את השאננות בקרב הנגاتها. ישראל נפלה בפתח ההונאה, מרומות שידעה היבט כי לפי התורה הסובייטית יצאו העربבים למתוקפה מותוך מתאר של תרגיל (כמו בפלישה הרוסית לציכוסלביה) וממערך ההגנה, וכי לצבא המצרי יש תכנית לאלוות את התעללה. כדי להסביר מדוע זה קרה, שירז עירא בספריו כי "המידע" שקיבלה ישראל ממוקור מסוים במשך שנים רבות באמצעות "סוכנות" בין אודות תכניות המצריים, לא היה אלא חלק מתכנית ההונאה המצרית:

... כל זה מעיד על האפשרות ש'המידע' [המודיעין] השיגה במשך שנים, וכל חומר על ההכנות למלחמה היה גולת-הគורת של מבצע ההונאה המצרי.⁵⁰

הוא קבוע מפורשות:

אם אכן יתברר שככל פרשת ימ"ד הייתה מסע הונאה של נשיא מצרים, או של מישחו אחר, הרי הייתה זו הצלחתה הגדולה ביותר של מצרים במהלך מלחמת יוסי-כיפור.⁵¹

ammo-מידה מוסריות

עירא הרבה עסק בספרו בירוח התקופה, ותיארה בעט מושׁחַז. אף כי תיאורי מלחמים, אף כי אינם חדשים (כולל הצעה של פנתס ספר, שרחרוצר, לסדר לעירא עבודה לאחר

מורחה, "וותאריך התקפתן בכיוון מעבר הגיזי והמיתלה נמסר מראש לפיקוד הדרושים".⁴⁴ האמנם חזו הדיויזיות הללו את התעללה מורה? בקרוב שהתקול ב-14 באוקטובר, שערירא הזכיר בהקשר זהה, האמנם לחמו עצבות צה"ל בדיויזיות השריון המצריות? העניין אינו ברור אף כיום; יש סבירות כי הן לא חזו כלל את התעללה מורה, ואילו צה"ל לחם מורה לתעללה רק בשינוי של דיויזיות הח"יר המצריות.⁴⁵

ובאותו עניין: תקיפת חיל-האוויר על מערכתי הטילים נ"מ של سوريا (מצבע "דגםן 5", ב-7 באוקטובר), שלא ניבנה את היפות הרצויים בגל מודיעין לcoli, והשפעה קשוח על מופל החיל. אחת הסיבות לכישלון ההתקפה היה חוסר מידעין מטרות.

"روح התקופה" היכתה בזעירא, כנראה, גם שככתב את ספרו. הוא בחר להציג מאוד سوريا, מהלך שלושה ימים, מבלי שחוגלה ומלטי שהופרע, ומתקל בהפתעה הדודית בנסיבות האוגדה. הפתעה זו קבעה, למעשה זוהי מטרה בפני עצמה, פרט לחרגי אחד, שלא פירט.⁴⁶ בכך כיוון, כנראה, לאיל"ס-דאוז יואל בר-פרורת, שהשליך אבני על בית הזוכיות של אמי"ן שבו ישב, והuid ננד מפקדו עדות קשה ביזור, וכנראה גם מזיקה, בזענות אגרנט. נראה, כי השוואה לטיור המשעה בספרו של בר-פרורת תטרוף קצת את יומרותיו של עירא להיות מוכיח בשער.⁴⁷

ההונאה

עירא טعن, כי הבאת מלאה המידע בזמן ופירוט הנדרש על ההיסטוריה המצרית-סורית הייתה "... היגש מודיעיני, שלא היה שני לו בתולדות מדינת ישראל(!)".⁴⁸ כדי להבהיר את תפקוד אמי"ן במהלך מלחמה, ציטט עירא את אלף ישראל טל, סגן-הרמתכ"ל וראש-אג"ם במלחמה, על עין ההתרעה:

אין סילוף יותר חמוץ, שמסכן את תפיסת הביטחון שלנו גם לגבי העתיד, מאשר זה שמדוברים על

⁴⁴ עירא, עמ' 166.

⁴⁵ דני אש, "מי Horahah 41 ליתחריר 41" – מתרות לחימה מצרית למלחמות, מערבות, 332, תשנ"ד, עמ' 54-45.

⁴⁶ עירא, עמ' 167.

⁴⁷ יואל בר-פרורת, נעלמה – ספרו הפתעה של מלחתת יוסי היפורי (ירושלים: עידנים, 1991).

עמ' 112-110.

עמ' 234.

⁴⁹ שם, עמ' 234.

⁵⁰ שם, עמ' 124-126.

⁵¹ שם, עמ' 126.

כאשר העritic שאיןפני מצרים וسورיה למלחמה, בניגוד לעמדת הרמטכ"ל.⁴⁰

- החלטת סאדאת לתקוף ב-6 באוקטובר.⁴¹

את החלטת הידיוטה מודיעעתה של ישראל, יחד עם הזנת המערכת ב"מידיע" כילו דחה סaadat את המלחמה לsoon⁴² השנה, ניתח עירא כחלק מההונאה.⁴³ כאשר המודיעין והמאץ המודיעין מופנים רובם ככלם להתרעה לפני כוונות האביב, נזק המודיעין הקבבי; ודואקה לו יש חשיבות מרכזית אדרה כאשר כושלת ההרטעה, והגייסות נאלצות להלום. ואכן, בשטח היו קשיים ניכרים במודיעין הקבבי, ושיאם היה בהתקלות של אוגדות לנרעם כוח המשלוח העירקי ברמות הגול. הכוח העירקי הגיע מ몰דותו דרך سوريا, מהלך שלושה ימים, מבלי שחוגלה ומלטי שהופרע, ומתקל בהפתעה הדודית בנסיבות האוגדה. הפתעה זו קבעה, למעשה, את גבול התקדמותו של צה"ל מורה. היא מוכיחה, כי לא הכל היה שפיר במלכת אמי"ן ובמישק בינה לבין הפיקודים המרתקבים. כלمرة, הידיוטה על התקדמות הכוח העירקי לזרת הלחימה, שהיו במטכ"ל, לא הגיעו למפקדות להיערכות מותאמת בשטח, ולא תורגומו בתכנית המרכזית.

דוגמה אחרת לביעות במקומות המודיעין, שנויות הערכה אסטרטגית-מערכית, הנה פרשת דיויזיות השIRON⁴⁴ עד היום במחלוקת המצריות, השניה שריינה חריפה. הידיוטה, שדיויזיות השIRON⁴⁵ המצריות חזו את התעללה מורה שינה את העריכתה המצבית הלאומית, והביאה את ממשלה טראל לzechot את כוונתה להסתים להפסיקת אש, ולהחליט לאלות את התעללה מערבה.⁴⁶ עירא כתוב, שהמודיעין הישראלי גילה בעוד מועד כי דיויזיות השIRON⁴⁷ המצריות 4 ו-21 חזו את התעללה

⁴⁰ ל.nihoth מעניין של טעות אפריל 1973, ראה: יואל בר-פרורת, "מלחמות יוסי-כיפור: טעות בנבאו והופעה באוקטובר", מערבות, 303-302, עמ' 55 ואילך. בר-פרות טען, כמו רבים, כי אירחנת הטעתה השוואלית ב"חוללב" הוליכה להפתעה תחשיר תשלייד. אך לדעתו, באפריל טעה עירא, ולא הרמטכ"ל.

⁴¹ עירא, עמ' 126.

⁴² עירא ציון, כי ההחלטה נפלה ב-22 בספטמבר 1973.

– יום ה-ע' פחות 13; שם, עמ' 126.

⁴³ שמעון גולן, "12.10.73 – עמדות הרמטכ"ל והדרג המדייני: צליית התעללה, הכוח בהפסקת אש והדרך להשינה", מערבות, 327, עמ' 2 ואילך.

שעות כדי לגייס את מילואיו ולהעבירו לחזיות סיני. נראה, כי דוקא לאディושת הישראלית היה יסוד מפחיד: במשך כל מהלך הhoneה, ובעיר אחרי יום הה-夷 פחות 15, חיכו המצריים והסורים לתגובה ישראלית; זו לא בא, והיעדרה הפחידם, והפריע להם מאוד.⁵⁵

לכן, יש שמן של חוסר רלוונטיות בספרים של אנשי אמי'ן על המלחמה, אף כי ספריהם נוחצים למי שירצוז לכתוב את ההיסטוריה של אמי'ן במהלך המלחמה יומ-כיפור ושל המערכות שירטו. רק מבחינה זו, טוב מאוחר מאשר לעולם לא, אם כי העיבוב הרב (במקורה של עירא – עשרים שנה), מפחיתה מערכם מקורות ללימוד התקופה. והערה אחרת; יחסית לספרי זיכרונות, ומיוחד כתוב הספר של זיויא בלשון קולחת ומענינגת, אף כי בשפה "נמוכה" ייחסית לגבי גברו. למורת זאת, ראוי היה להקפיד יותר בערכתו. לעניין הזה אביה רק דוגמה אחת, כמשל: כתורת הספר בעטיפתו אינה זהה לכותרתו בעטיפתו הפנימית; ואין זו הטעות היחידה בו ■

⁵⁵ צבי לוי, *ההפעעה הבסיסית* (תל אביב, הקיבוץ המאוחד, 1983), עמ' 18.

בשלה מי גילה ראשון את ההונאה, ומתי. לויקוח זה מצטרפים מדי פעם עיתונאים מהתיימרים לטען שככלו למונו את המלחמה לו פרסמו את מה שהודף להם על השינויים במערכות הערבויות.

הואיכוך הזה עקר, כיון שמתכוני ההונאה המצרית-סורית התנו שתהיה נסורת מישראל ורק עד יום ה-夷 פחות 15 (20 בספטמבר 1973). כדי לצבור את הכותות למתקפה המשולבת, נקבע היום הזה כנקודות אל-חוור בעמידה לקרהת המלחמה. והרי אין "בוגר" אמר'ן (או מודפן, העיתונאי), הטוען כי חשף את ההונאה העברית לפני סוף ספטמבר 1973. כלומר, הויכוחים המרים בין "החוופים" למיניהם נסבו בין 30 בספטמבר (יום ה-夷) פחות 6 בערך, לבין 6 באוקטובר עצמו (שבועת ה-夷 פחות 13). כיון שמדובר עלי פרשנותו של זעירא לגבי המשגעים בהיערכות צה"ל ובהכנותיו למלחמה ביבשה ובօיר, הרי שלדיעה עצמה על המלחמה (שהגעה דרך "המוסד" בעקבות ה-夷 פחות 40) לא הייתה כלל שימושות מערכית.

הספרים שפרסמו אנוואר סאדאת, סעד אידין שלזי, מוחמד עבד-אלעאי נמאסי, ומאל חסן עלי ומוחמד חסני היכיל והמאמרם בעיתונות העברית, מצירירים תמונה ברורה של ההכנות למלחמה. בתמונה זו אין שום מקום לגמישות. כלומר, לאחר שקבע סאדאת את התאריך למלחמה (בימים ה-夷 פחות 13, לדברי זעירא) איאפשר היה עוד לעזר את הגלל ולהחזירו לאחור. יתר על כן, ביום ברורו יותר מתמיד כי מבחינה אסטרטגית, מטרת המלחמה (לפחות לגבי סאדאת) הייתה להניע תהליך מדיני, ולא להשמיד את מדינת ישראל. לכן, גם עצרת המתקפה ברגע האחרון הינה מושתת היטב את המטרה המדינית של המלחמה.

אדובא, בוקר יום שישי, ערב יום כיפור (שבועת ה-夷 פחות 29), חשב שר הביטחון דין, כי יש סבירות גבוהה יותר למלחמה, ורצה להודיע למצרים ולסורים, דרך האמריקנים ודורך הסובייטים, כי נחשפה תכניתם, והם יכולים את ההפתעה. לכן, כמובן, התיירה הצנוריה הצבאית לעיוני ישראלי לוויה ביום שישי על השינויים במערכות ההגנה בסוריה ובמצרים. אלא שההנחה הצבאית-ביטחונית הבינה כי גם צעד זה לא יעזור את המלחמה. בשלב הזה החשיפה לא יכולה כבר לשנות את התכניות, בעירק כיון שהערבים הערכו צה"ל זוקק ל-48

שחררו מצה"ל, כמו לשאר האלופים⁵²; אם כי צריך לזכור שזעירא ציין במפושך כי רק אחרי המלחמה יוכל את אמו'ו בהנאה האזרחית;⁵³ מספרו עולה, כי היו לו כמה סיבות אישיות טובות לעשות זאת. תיאוריו הם רק שמצ' מה שניתן לומר על ההסתאות שפקדה את המדינה, והධיהណו גם בזענות חקירה שונות שזענו את החברה בישראל. זעירא לא חסך שבוט מצה"ל ומהונאה, אלא שכטיבתו הוא יצר ריחוק מסוים *בינו* לבני האירופים, כדי לא היה חלק מגיבורי תרבות זו, שהוליכה, לדבריו, לכישלון החמור ביותר בתולדות המדינה. לעיתים נדמה, כי זעירא הועיד לעצמו תפקיד צנוע של מספר בדרמה יוונית, ותו לא. הדבר בולט במיוחד ביחס ל雹 מימי בית-הספר התקדמוניו בצבא מימי בית-הספר ("כמפקד אחד הפיקודים" אחורי מלחמה יומי-כיפור⁵⁴), ואת לימודיו בארץות-הברית אחריו מלחמת יומי-כיפור. לכן, מוזר מאוד שהחסר בתיאור המפורט הזה את הסיום העוגום של שירותו הצבאי, עקב מעידתו בעניינים של ההנאהות מפקד.

סיכום

ריך לציון, כי אחת הביעות העיקריות שהספר של אלוף (AMIL) זעירא אין נשל בהן, היא התחרות העקרתית בין בני אנשי המודיעין בשנת 1973 אל הכתר: "אני גיליתי את התרמתה העברית". גם אם יתכן שהיה מעריכים מסוימים באמר'ן שלא הוטעו, הרי המרכיב כולה – צה"ל וההנאה המדינית-ביטחונית – טעה.

למרות שרוב הפרטים על ההונאה המצרית ועל פירושה השגוי בידי אמר'ן מוגנים עדין מהחורי החיסין המוטל על הדזחות של ועדות אגרנט ועל העדויות למלחמה, ורצה להודיע בקהלות את עקרות שאספה, ניתן להוכיח בקהלות עד נדבך הוווכחו הזה. זעירא הוסיף עוד נדבך עובדתי לדין הציבור ולחוקרי הונאה זו בציינו, כאמור, את מועד החלטה של סאודאת לתקוף את ישראל (היום ה-夷 פחות 13). המידע הזה מודיע שוב את חוסר התכליות בויכוח בין בני אנשי המודיעין

⁵² שם, עמ' 235-236.

⁵³ שם, עמ' 236.

⁵⁴ שם, עמ' 236.

הו פיע

ספר החדש של פרופ' פול אידלברג

DEMOPHRENIA: Israel and the Malaise of Democracy

(Prescott Press, 1994)

"דמופרניה" היא מושג חדש במדעי המדינה המבקש להתחקות אחר טיבן של האליטות הפוליטיות והאיינטלקטואליות של ישראל.

"דמופרניה" מעניקה ניתוח, פתולוגי ביטחוני, המסביר את התנהוגות ממשאל עליידי יישום עקרונות המודע והלא מודע במסcoleות פרופ' איגנוצי נטה-בלנקו (Natte-Blanco).

"דמופרניה" היא מכילה בתוכה הדמוקרטיה. היא מכך עלי אופי כפוי-mericains את עקרונותיהם של שוויון דמוקרטי ורלטיוויזם מוסרי על מנת לחולש הרס עצמי ברמה לאומית.

מבחן הספר לקוראי נתיב: 40 ש"ח, כולל משלוח.

להזמנות נא לפנות לטל' 02-86120702